

1530-1611 YILLARI ARASI KESRİYE ŞEHİRİNDE NÜFUS VE EKONOMİ*

Onur KABAK **

Öz: Bugün Yunanistan'ın kuzeyinde bulunan Kesriye(Kastoria), XIV. yüzyılda Balkanlarda gerçekleşen hızlı Osmanlı fütühatının sonucunda, 1385 yılında fethedilerek Osmanlı idari yapılanması içerisine dahil olmuştur. Rumeli Eyaletinin sol kol kazaları içerisinde olan Kesriye ile ilgili olarak bu çalışmada daha ziyade 1530-1611 yılları arasında şehrin nüfus ve ekonomisi ele alınmaya çalışılacaktır. Bu doğrultuda ilk olarak tahrir defterlerinden faydalanılarak şehirdeki toplam nüfus, bu nüfusun yıllar içerisindeki değişimi, toplam nüfus içerisinde Müslüman ve Hristiyan kesimin dağılımının ne olduğu gibi konular ele alınacaktır. İkinci olarak ise vergi kalemlerinden yola çıkarak şehir halkının ana ekonomik faaliyetinin tespitine çalışılacaktır. Son olarak şehirdeki mesleki iş kollarının ne olduğu ortaya konularak Osmanlı klasik döneminde Kesriye şehrinin bir görüntüsü ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kesriye, Nüfus, Ekonomi, Meslek, Tahrir.

DEMOGRAPHIC AND ECONOMIC STRUCTURE OF KESRIYE BETWEEN 1530 AND 1611

Abstract: Kesriye (present day Kastoria in Northern Greece) was incorporated into the Ottoman administrative system after 1385 as part of the rapid Ottoman conquest in the Balkans during the XIV. century. This study will cover the population and economy of the city which was among the Via Egnatia districts of the Rumeli Province, focusing on the period between 1530 and 1611. In this respect, total population of the city, temporal change of the demographic structure, ratio of Muslims to non-Muslims and similar issues will be highlighted in line with Ottoman land surveys

* Bu çalışma Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde tamamlanan Kuzey Yunanistan'da Osmanlı Klasik Döneminde Üç Şehir (Yanya, Kesriye, Serfice) adlı yüksek lisans tezinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

** Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi Tarih Bölümü, email: onurkabak@selcuk.edu.tr

(tahrir defterleri). A second concern is to detect the main economic activities of the urban population by analysing different tax genres. Lastly, occupational branches of the city will be portrayed to present a general overview of Kesriye during Ottoman classical age.

Key words: Kesriye, Population, Economy, Occupation, Tahrir.

GİRİŞ

Kesriye, Yunanistan'ın kuzeyinde, denizden 623 metre yükseklikte bulunan Kesriye Gölü'nün üzerindeki bir yarımada bulunmaktadır. Şehrin kuzey tarafı Verno (Vitsi) Dağları ile kaplıyken doğusunda Karlı Dağ olarak bilinen Askio Dağı ve batısında ise Pindus Dağlarının bir parçası olan ormanlık ve zengin bir bitki varlığına sahip Voio dağlarıyla çevrilmiştir¹⁹⁹.

Şehir etrafındaki ilk yerleşmelerin neolitik döneme kadar indiği bilinmektedir. Bu bağlamda, özellikle Kesriye gölü ve ona hayat veren Aliakmon nehrinin, gerek vahşi hayvanlara ve düşmanlara karşı doğal bir koruma sağlaması gerekse besin kaynağı yaratması sebebiyle ilk yerleşmelere olanak sağladığı görülmektedir²⁰⁰.

İlk zamanlarda “Celetrum” olarak bilinen Kesriye, M.Ö. IV. yüzyılda Makedonya krallığının hâkimiyetini tanımıştır. Fakat Makedonya ile Roma imparatorluğu arasından vuku bulan hadiseler sonrası şehrin yönetimi Roma'nın eline geçmiştir. Romalı konsül Sulpicius ile Makedonya kralı V. Filip arasında M. Ö. 200 yılında cereyan eden savaşta ise bölge dağlık anlamına gelen Oresteia şeklinde ifade edilmiştir²⁰¹. Daha sonraları Roma imparatoru Diocletianus döneminin reformlarının bir parçası olarak Kesriye, basit bir yerleşim olmaktan çıkarak şehir hüviyetini kazanmayı başarmıştır. Ancak ileriki dönemlerde gerçekleşen barbar istilaları ile burası harap ve metruk bir hale gelince, Bizans imparatoru I.

¹⁹⁹ Eugenia Drakopoulou, *İ Poli tiz Kastorias Vizantini ke Metavizantini Epohi (12os-16os ai)-İstoria-Tehni-Epigrafas*, Athina 1997, s.13-14.

²⁰⁰ Kosmas Touloumis, Anastasia Hourmouziadi, “The Man and The Lake: Living in Neolotic Lakeside Settlement of Displio, Kastoria, Greece”, *Mediterranean Archaeology and Archaeometry*, Vol 3., No.2., s.73-79

²⁰¹ William Smith, LL. D (ed)., *Dictionary of Roman and Greek Geography*, Vol.I, s.580.; William Martin Leake, *Travels in Northern Greece*, Volume 3, London 1835, s.307-309.

İustinianus müstahkem bir kale inşâ ettirerek şehri tekrar kurmuştur²⁰². Şehir şimdiki adını (Kastoria) da bu dönemde almıştır²⁰³.

Uzun yıllar müstahkem konumunu koruyan Kesriye, X. yüzyılın sonlarında, Bizans Devleti ile Bulgarlar arasında gerçekleşen savaşlarda iki taraf arasındaki çekişmeye sahne olmuştur. I. Bulgar İmparatorluğu'nun çarı olan I. Simeon (893-927), Bizans tahtına yeni geçmiş bulunan Alexandros'un Bulgarlara göndermesi gereken yıllık haracı göndermemesi üzerine Bizans Devleti'ne savaş açmış, 918 yılında Kuzey Yunanistan dahil olmak üzere Epir, Teselya ve Arnavutluk'u kendi sınırları içerisine dâhil etmiştir²⁰⁴. Her ne kadar Bizans Devleti bir süre sonra bölge üzerinde tekrar hâkimiyet kurabilmişse de, Osmanlı fethine kadar hem şehir hem de etrafındaki bölge siyasi istikrarsızlığını sürdürmeye devam etmiştir. Nitekim 1204 yılında İstanbul'un Latinler tarafından işgâl edilmesi istikrarsız geçecek başka bir dönemin kapısını aralamıştır. Daha önce, Milas valiliği görevinde bulunan ve Angelos ailesinden gelen Epir Despotluğu hâkimi I. Mihail Komnenos Dukas ile İznik İmparatorluğunun başında bulunan III. İoannis Vatacis arasında süregelen mücadele yıllarında Kesriye sürekli olarak el değiştirmiştir. Ancak 1259 yılında her iki güç arasında gerçekleşen Pelagonia Savaşında şehir İznik İmparatorluğunun elinde kalmıştır. Daha sonra, şehir, 14. yüzyılın başında, Neopatras'lı II. İoannis'in eline geçmiştir. Ayrıca kendisini, Vlahların ve Kesriye'nin dükü olarak ilan etmiştir. Kesriye, 1350 yılında ise Stefan Duşan'ın önderliğindeki Sırların hâkimiyeti altına girmiştir. Özellikle, Simeon Uroş döneminde şehir, kendi prensliğinin merkezi haline gelmiştir. Yine aynı dönemde Yanya şehrinin hâkimi Tomas Preljubovic ve Arnavut kabileler de Kesriye üzerinde hak iddia etmişlerdir²⁰⁵. İstikrarsız geçen bu dönemlerinin ardında, Kesriye, 1385

²⁰² Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, Çev. Fikret Işıltan, TTK, Ankara 2011, s. 66.; Bir çöküş içerisinde ve savunmaya açık bir yer olarak tarif edilen Kesriye'nin imparator tarafından göl ile çevrili ada üzerinde çok güçlü bir şehir inşa ettiği Prokopios tarafından belirtilir. Prokopios, *Buildings*, eng trs. H. B. Dewing, Vol. VII, Book 4.3.1. -4.

²⁰³ Kastoria adı ilk kez Prokopios'ta geçer. Prokopios, *Buildings*, Vol. VII, Book 4.3.1. -4. Kastoria adının nereden geldiği ile ilgili iki farklı görüş bulunmaktadır. Bunlardan ilki şehrin yanı başındaki gölün barındırdığı kunduzlardan (Yunancası Kastoras), diğeri ise yine gölün sağlamış olduğu doğal ve güçlü savunma pozisyonundan dolayı Romalılar tarafından kullanılan Castrum adından gelmiş olabileceği şeklindedir. *The Oxford Dictionary of Byzantium*, s.1110; Mahiel Kiel, "Kesriye", *DIA*, C. 25, 2002, s.312.

²⁰⁴ Ostrogorsky, *Bizans Devleti*, s.243-246; Konstantin İreçek, *İstoria na Bulgarite*, Sofya 1978, s.195-235.

²⁰⁵ *The Oxford Dictionary of Byzantium*, "Kastoria", s.1110-1111.

yılında Osmanlılar tarafından fethedilerek, XX. yüzyılın başlarına kadar Osmanlı hâkimiyetini tanımıştır.

1. Kesriye Şehrinin Nüfusu

Kesriye, daha önce de belirttiğimiz gibi, XIV. yüzyılın sonuna doğru Osmanlıların hâkimiyetine girmiştir. Şehri fetheden kişinin, şehrin mahallelerinden birine ismini vermiş olması ve oğlu Yakub Bey'in sahip olduğu dirlikten dolayı Gazi Evrenos olduğu düşünülebilir²⁰⁶.

Kesriye'ye ait en erken tarihli defter olan MAD 250 no'lu defter²⁰⁷ bir timar tevcih defteri olması dolayısıyla şehre ait detaylı bir bilgiye ulaşamıyoruz. Burada sadece şehrin kendisine bağlı 15 köy ile birlikte toplam hane sayısının 1131, mücerred sayısının 48 ve bive (dul) sayısının ise 126 olduğu görülmektedir²⁰⁸. 1530 yılında Kesriye'ye ait TT 433 no'lu deftere göre, şehirde, 81 hane ve 4 mücerred Müslüman yaşamaktayken, Hıristiyanlar, 664 hane²⁰⁹ ve 128 mücerred vergi nüfusuyla şehirdeki büyük çoğunluğa sahip bulunmaktadırlar. Bunun yanında 10 hane ve 12 mücerred ile şehirde Yahudi nüfus da bulunmaktadır. Bu tarihte şehirdeki tahmini Müslüman nüfusun 409, Hıristiyan nüfusun 3448, Yahudi nüfusun ise 62 kişi olduğunu görmekteyiz. Toplam tahmini nüfus ise 3919 kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. 1570 yılında ise şehirde 132 hane ve 41 mücerred Müslüman nüfus bulunmaktadır. Buna karşılık, Hıristiyanlar, 647 hane ve 333 mücerredlik bir nüfusa sahiptir. Şehirdeki Yahudi nüfus ise 9 hane ve 6 mücerred olarak kayıt edilmiştir. Bu durumda 1570 yılında 701 Müslüman, 3568 Hıristiyan ve 51 Yahudi'nin bulunduğu Kesriye'de vergi veren toplam tahmini nüfus ise 4320 kişi olarak görülmektedir. 1611 yılında şehirdeki Müslüman nüfus sadece 42 hane olarak verilmiştir. Buna karşı, Hıristiyan nüfus, 624 hane ve 40 mücerred ile şehirdeki büyük çoğunluğa oluşturmaktadır. Yahudi nüfus ise 20 hane ve 7 mücerred olarak

²⁰⁶ TT 720 no'lu tahrir defterinde Mescid-i Evrenos Bey mahallesi bulunmaktadır. TT 720, s.411.; Bunun yanında Evrenos Bey'in oğlu Yakub Bey'in timarı için bkz. MAD 250, s.6.; Ayrıca Evliya Çelebi şehirdeki Rum ahalinin nefret ettikleri Frenglere karşı Evrenos Gazi'ye yardım ederek şehri ona fethettirdiğinden bahsetmektedir. Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, 5. Kitap 2. Cilt, haz. Seyit Ali Kahraman, Yapı-Kredi Yay., İstanbul 2010, s.800.

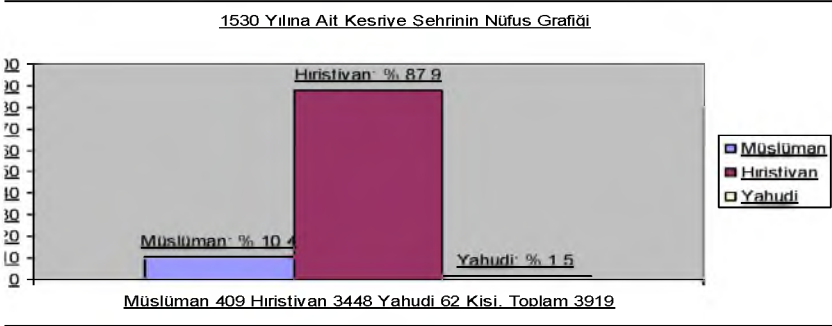
²⁰⁷ Bu defterin kimin tarafından ve ne zaman yazıldığına dair bir not yoksa da üzerine düşülen derkenarlardan en eskisi Hicri 841 (1437) yılını taşımaktadır. MAD 250, s.11.

²⁰⁸ MAD 250, s.3.

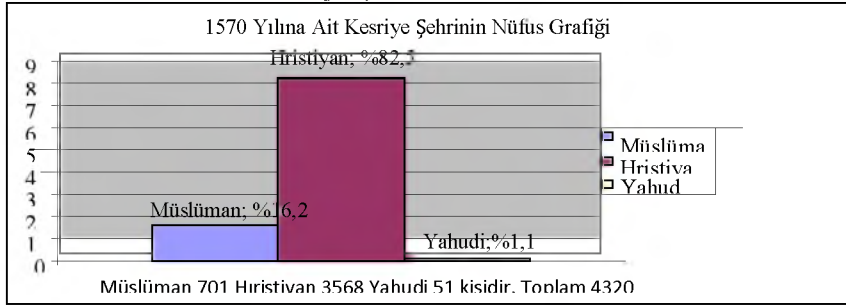
²⁰⁹ Hane hesaplaması için bkz. Ömer L. Barkan, "Tarihi Demografî Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi, *Türkiyat Mecmuası*, X, 1951, s.1-26; Nejat Göyünç, "Hane Deyimi Hakkında", *İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Tarih Dergisi*, S. 39, s.331-348

verilmiştir. Buna göre Müslüman nüfus 210, Hıristiyan nüfus 3420, Yahudi nüfus ise 107 kişi olarak görülmektedir. 1611 yılında şehirdeki vergi veren tahmini nüfusun 3727 kişi olduğu anlaşılmaktadır.

Grafik I. 1530 Yılı Kesriye Şehri Nüfus²¹⁰

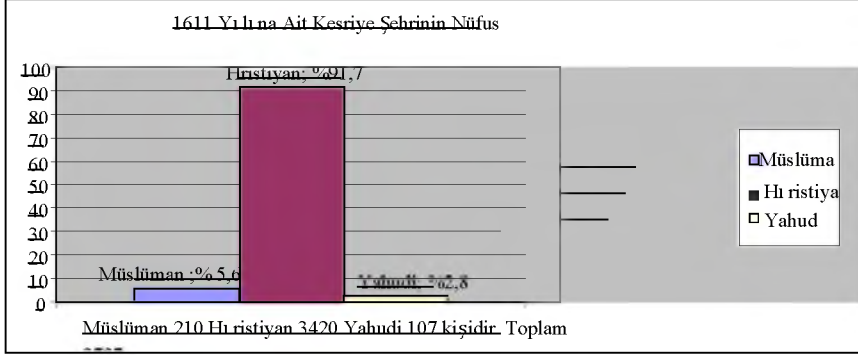
Grafik II. 1570 Yılı Kesriye Şehri Nüfus²¹¹

²¹⁰ TT 433, s.470-480.

²¹¹ TT 479, s.12-25

Grafik III. 1611 Yılı Kesriye Şehri Nüfus²¹²

Yukarıdaki verilere dayanarak, Müslüman nüfus, 1530 ile 1611 yılları arasında, dalgalı bir seyir izlemiştir. 1530 yılında 409 olan Müslüman nüfus, 1570 yılında % 71,3'lük bir artışla 701'e yükselmiştir. Bu, Fernand Braudel'in işaret ettiği XVI. yüzyıl boyunca Akdeniz havzasında görülen büyük nüfus artışı tezine uygun düşmektedir²¹³. Yıllık ortalama bazında bakıldığında ise şehirdeki Müslüman nüfusun %1,78 oranında büyüdüğü görülmektedir. Buna karşılık aynı dönemde şehrin Hıristiyan nüfusunda böylesine bir artışın olmaması (artış yalnızca % 3,4), dikkat çekmektedir. 1611 yılında ise Müslüman nüfustaki düşüş yüksek seviyededir. Bu dönemde şehirdeki Müslüman nüfus yaklaşık %70'lik bir azalmayla 210'a kadar gerilemiştir ki bu 1530 yılındaki seviyenin de altında bir rakamdır. 1570 yılında bazı Müslüman hanelere "der kira²¹⁴" şeklinde düşülen kayıtlar bu hanelerin geçici olarak şehirde meskun olabileceklerini akıllara getirmektedir. Benzer kayıt Hıristiyan hanelere düşülmemiştir. Yine 1611 yılında da böyle bir kayda defterde rastlanılmamaktadır. Ayrıca XVI. yüzyılın son çeyreğinde ve XVII. Yüzyılın başlarında yaşanan ve tüm Akdeniz havzasında hissedilen iklimsel değişimler sebebiyle ortaya çıkan buhran²¹⁵ ve Osmanlı-Avusturya savaşlarının nüfustaki bu düşüşe etki

²¹² TT 720, s.411-419

²¹³ Fernand Braudel, *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, C.1, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Eren Yay.,İstanbul 1989, s. 269-270.

²¹⁴ Camii Şerif mahallesinde 15, Camii Kale mahallesinde 8 ve Debbağan mahallesinde de 17 hane de der kira tabiri kullanılmıştır. TT 479, s.12-13.

²¹⁵ Sam White, *Osmanlılarda İsyen İklimi-Erken Modern Dönemde Celali İsyenleri*, Çev. Nurettin El Hüseyini, Alfa Yay, İstanbul 2013, s.177-313.

etmiş olabileceği düşünülebilir. Aynı dönemde Hıristiyan mücerred sayısında da büyük düşüş yaşandığı görülmektedir²¹⁶.

Kesriye şehrinin mahallelerine baktığımız zaman ise 1530 yılında 34 mahallesinin kayıtlı olduğunu görmekteyiz. Buna karşılık 1570 yılında bu rakam 30'a, 1611 yılında ise 29'a düşmektedir.

Müslüman kesim, 1530 yılında, Cami-i Şerif ve Debbâğan olmak üzere sadece iki mahallede mütemekkin bulunmaktadırlar. Bu iki mahalleden Camii Şerif Mahallesi 60 hane ve 4 mücerred, Debbâğan mahallesi ise 21 haneden oluşmaktadır. Bu durumda Müslümanları çoğunluğunun Sultan Mehmed Camii olarak tahmin ettiğimiz kale kapısı yakınındaki cami-i şerif mahallesinde yaşadıkları anlaşılmaktadır²¹⁷. Mahalleye adını veren bu camii, günümüzde Kesriye'deki Kurşunlu Camii olarak bilinen ve Heath W. Lowry'nin Fatih Sultan Mehmed döneminde yapıldığını iddia ettiği camii olması muhtemeldir²¹⁸. Debbâğlar mahallesi ise sur dışında²¹⁹ daha çok dericilikle uğraşan Müslümanların oluşturduğu bir mahalle olma özelliğindedir. 1570 yılında şehirdeki Müslüman mahallesinin sayısı 3'e çıkmaktadır. Bu yeni mahallenin adı, Camii Kaledir. Adından da anlaşılacağı üzere, sur içerisinde oluşturulmuş, 55 hane ve 16 mücerredlik bir nüfusu içinde barındıran bu mahalle, Kanuni Sultan Süleyman döneminde yapılmış olup ayrıca kendi adını taşıyan küçük bir camii²²⁰ etrafında gelişim göstermiştir. Bu tarihte debbâğan mahallesinin nüfusunda bir artış yaşanırken, camii şerif mahallesinin ise nüfusunda yarı oranında bir düşüş yaşanmıştır. 1611 yılındaki tahrir kayıtlarında ise, Müslüman mahalle sayısının 4 olduğunu görmekteyiz. Diğer mahallelere ek olarak Mescid-i Evrenos Bey Mahallesi karşımıza çıkmaktadır. Mescid-i Evrenos Bey Mahallesi ile birlikte, Müslüman mahallesi dörde çıkmış olsa da, yukarıda da değindiğimiz gibi, şehirdeki mahallelerin Müslüman nüfus sayısında azalma yaşanmıştır. Bu dönemde Camii Şerif Mahallesi 13, Camii Kale-i Cedid mahallesi 11, Mescid-i Evrenos mahallesi 6 ve

²¹⁶ Şehirde 1570 yılı ile 1611 yılları arasında Hıristiyan mücerredlerin sayısı 333'ten 40'a düşmüştür. TT 479, s.12-25; TT 720, s.411-419

²¹⁷ Evliyâ Çelebi, *Seyahatnâme*, s.801.

²¹⁸ Heath W. Lowry, *Osmanlıların Ayak İzlerinde-Kuzey Yunanistan'da Mukaddes Mekânlar ve Mimari Eserleri Arayış Yolculukları*, Türkçesi Hakan&Şebnem Girginer, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, 2011, s.207-208.

²¹⁹ Deri tabaklama işi kötü koku yaymasından ötürü genellikle şehir dışında yapılmaktaydı. Suraiya Faroqhi, *Osmanlı'da Kent ve Kentliler*, Çev. Neyyir Berktaş, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011, s.198-199.; Machiel Kiel, "Kesriye", s.312.

²²⁰ Evliyâ Çelebi, *Seyahatnâme*, s.801.

Debbağan mahallesi 12 haneden oluşmaktadır. Her üç tahrirde, Müslüman halkın, dinî yapılar etrafındaki mahallelerde meskûn oldukları gözükmektedir.

Şehirdeki Hıristiyan mahallelere baktığımızda, bunların da birçoğunun dinî yapılar etrafında şekillendiğini görebiliriz. Hıristiyan mahalle isimlerinin çoğunun, Yunanca kutsal anlamına gelen Ayo (*Άγιος*) ve aziz anlamına gelen Aya (*Άγια*) kelimeleriyle başlaması burada dinî yapılar etrafında bir şehirsal dokunun olduğu izlenimini vermektedir. Nitekim Kesriye, X. yüzyıldan itibaren Ohri'ye bağlı bir piskoposluk kenti haline gelmişti. Bunun bir sonucu olarak da X. ile XII. yüzyıllar arasında mimari ve süsleme açısından önemli kiliseler meydana getirilmiştir. Osmanlılar, 1385 yılında şehri ele geçirdiklerinde, sadece kale içerisinde yüksek bir mevkiye bulunan St. John Prodromos kilisesini camiye çevirmişlerdir. Ancak, bu camii, daha sonra ortadan kalkmıştır. Bunun yanında diğer kiliselere dokunulmamıştır²²¹.

1530 yılından 1611 yılına kadar geçen süreçte Hıristiyan mahallelerden Ayo Dimitri, Aya Paraskevi, Ayo Tirez, Ayorgi(Ayo Yorgi) Salika/Halika, Aya Kendin ve İsimsiz bir mahalle olmak üzere toplam yedi mahalle ortadan kalmış gözükmektedir. Bunlar az nüfuslu olduklarından büyük bir ihtimalle başka bir mahalleye tâbi oldular. Bununla birlikte, Megali Kotomi ve Ayo Nikola Dragona gibi nüfus yoğunlukları fazla olan mahallelerin, 1611 yılında ortadan kalkması, bu mahallelerin isim değiştirmiş olabileceğini²²² veya 1570 ile 1611 arası nüfus sayısında yüksek artış olan Ayo Nikola Todaka ve Ayo Luka gibi mahallelere geçtiğini gösterebilir.

Hıristiyan mahalle isimleri incelenen dönemde şehirdeki etnik aidiyet hakkında da bir takım fikirler sunabilmektedir. Yunanca mahalle isimlerinin yanında örneğin Radovişte gibi bir mahallenin bulunması Slavic unsurları ifade ederken, Prodroma Muzaki²²³ adlı mahalle daha çok Amavut varlığına işaret etmektedir. Ayrıca şehirde bu dönemde bir de Bogomil²²⁴ mahallesi bulunmaktadır. Bu durumda, incelenen dönemde,

²²¹ Machiel Kiel, *Art and Society of Bulgaria in Turkish Period*, Netherland, 1985, s.168.; *The Oxford Dictionary of Byzantium*, s.1111.

²²² Varoş ve Ayo Nikola Marinç... adlı yeni mahalleler gözükmektedir.

²²³ Muzakiler ünlü Amavut kabilesidir.

²²⁴ Bogomilizm, X. yüzyılda, rahip Bogomil'in öğretilerinden yola çıkarak, Bulgaristan'da, ortaya çıkmış ve daha sonra Balkanlarda yayılma alanı bulmuştur. Bizans kilisesinin birçok doktrinleri ve Hz. İsa'nın Tanrının oğlu olduğunu varsayımını kabul etmemişlerdir.

şehirden Müslüman, Slav, Yunan, Arnavut ve Yahudi halkın mevcut olduğu görülmektedir.

Tablo I. Kesriye Şehri Mahalleleri ve Nüfusu²²⁵

Mahalleler	TT 433 (1529-30)		TT479 (1569-70)		TT 720 (1611-12)	
	Hane	Müc.	Hane	Müc.	Hane	Müc.
Cami-i Şerif	60	4	38	13	13	
Cami-i Kale	—		55	16	11 kale-i cedid	
Mescid-i Evrenos Bey	—		—		6	
Debbağan	21		39	12	12	
Ayo Nikola Todaka?	35	5	25	25	69	4
Megali Kotomi	35	5	28	9	—	
Radovişte/Rokosta	3		3		3	
Ayo Nikola Varlami	24	3	31	35	32	3
Ayo Dimitri	9	4	—		—	
Papaya Rovaka	30	6	16	15	28	
Panaya Papa Kosta	22	7	12	8	15	
Ayo Nikola Papa Nikefor	14		7	2	9	
Alagoş	24	6	26	7	12	5
Bogomil	11		29	12	20	
Ayo Nikola Papa Pazvin	14	3	25	9	19	
Ayo Nargir Kalarino/Vladino	20	9	59	14	16	
Kilisar	35	6	35	11	21	

Balkanlarda Türk hâkimiyetinin ardından ortadan kaybolmuşlardır. Bkz. *The Oxford Dictionary of Byzantium*, s. 301.

²²⁵ TT 433, s.470-480; TT 479, s.12-25; TT 720, s. 411-419.

Ayo Nargir Andon/Andrev	26	7	21	17	29	
Ayo Kostadin	12	1	11	1	12	
Prodroma Muzaki?	20	5	12	13	18	
Aya Paraskevi	12	6	4		—	
Ayo Nikola Diragona	28	2	30	10	—	
Ayo Nikola Ostrino	29	5	26	14	21	
Ayo Luka	25	1	22	35	42	7
Evrina	38	12	27	18	27	18
Ayo Nikola Marinç	16	3	11	12	21	
Aya Nikola Marinç Papa....	—		—		24	
Ayo Apostol Serito/Serbio	47	10	75	9	48	
Ayo Tirez	4		—		—	
Panaya Moravik	19	3	30	9	27	
Ayorgi Salika/Halika	5	1	—		—	
Aya Kendin	3		—		—	
Ayo Nikola Slanko	14	3	18	10	—	
Ayo Yorgi Gnazo	22	4	17	13	26	
Ayo Andrej Dmastiko	23	5	19	13	18	3
Varoş			—		25	
Ayo Paraskevi Lazor	32	3	28	9	42	
İsimsiz	13	3	—		—	
Yahudiyan	10	12	9	6	20	7
TOPLAM						
Müslüman	81	4	132	41	42	
Hıristiyan	664	128	647	333	624	40
Yahudi	10	12	9	6	20	7

2. Kesriye Şehrinin Ekonomik Yapısı

Şehrin iktisadi durumunun, incelediğimiz dönem içerisinde, iyi olduğunu söylemek mümkündür. Kanuni Sultan Süleyman devri başlarında, şehrin ekonomisi, Rumeli eyaletinin sol kol kazalarından daha iyi durumdadır²²⁶. Kesriye şehrinden elde edilen vergi gelirlerine baktığımız zaman, 1530 yılında 174.352 akçe, 1570 ve 1611 yıllarında 204.205 akçelik bir rakam karşımıza çıkmaktadır. Şehrin vergi gelirlerinin tümü ise padişah hâssı olarak kaydedilmiştir.

Şehirden elde edilen vergi kalemlerini incelediğimiz zaman, en yüksek gelirden başlamak üzere, dalyan vergisi, şıra vergisi, pazar vergisi, ihtisab vergisi ve ispençe vergisi oluşturmaktadır. Bunun yanında, şehirde diğer vergi kalemleri de bulunmasına rağmen, yukarıda saydığımız yüksek vergi kalemleri, şehrin ekonomik görüntüsü hakkında bir takım ipuçları vermesi açısından önemlidir.

1530 yılında, Kesriye'nin 174.352 akçelik olan toplam vergi miktarının 56.666 akçelik kısmını veya başka bir deyişle %32,5'ini dalyan²²⁷ resminin oluşturması, şehir halkının ekonomik hayatında gölden çıkan ürünlerin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Dalyan gelirleri, 1570 yılında, 64.800 akçeye çıkmıştır. Dalyan vergisi, şehrin toplam gelirinin 204.205 akçe olduğu bu dönemde, toplam gelirin %31,7'sini oluşturmaktadır. Bir sonraki tahrir olan 1611 yılında ise, dalyan resmi, %30,3'lük oranıyla yine şehrin en fazla gelir getiren vergi kalemidir. Gölden çıkan su ürünleri, muhtemelen, şehrin ekonomik hayatının ilk sırasında yer almaktaydı. Şehrin önemli vergi kalemlerinden bir diğeri olan pazar vergisinin içerisinde keyl vergisinin²²⁸ olması gölden çıkan ürünlerin, sadece şehir halkının gereksinimleri için değil, aynı zamanda, ticaretinin yapıldığını göstermektedir. Nitekim Kesriye kanunnâmesinde “ve şehirden daşra(taşraya) balık yüklü gitse sazan yükünden iki akçe mürde balık

²²⁶ Şehrin vergi geliri 125.604 akçe olarak verilmiştir. Kesriye ve diğer Rumeli eyaleti şehirlerinin gelirleri için bkz. Gökbilgin, “Kanunî Sultan Süleyman Devri Başlarında Rumeli Eyaleti, Livaları, Şehir ve Kasabaları”, *Belleten*, C.XX/78, 1956, s.254.

²²⁷ Deniz, göl ve nehirlerde kıyıya yakın yerlerde ağ ve kazıklarla oluşturulan sabit balık avlama düzeneği. Bkz. Ünal, *Osmanlı Tarihi Sözlüğü*, Paradigma, İstanbul, s.178.

²²⁸ Pazarda satılan mallar üzerinden alınan vergi. Verginin çok olması o pazarın ticari alışverişinin yüksekliğini göstermesi bakımından önemlidir. Ünal, *Osmanlı Tarihi Sözlüğü*, s.563.

yükünden bir akçe alınır²²⁹” şeklinde bir ibarenin bulunması, şehir dışına, su ürünlerinin ticaretinin yapıldığına kanıt olarak söyleyebiliriz. Yine aynı kanunnâmede geçen “...kuru balık ve havyar ve yaş balık her yüküne iki akçe bac verir.” ifadesi de gölden çıkan ürünler ve bunların ticaretine dair bir bilgi vermektedir. Kesriye'deki gölden çıkan mahsulün önemi ve ticaretine dair bir başka bilgiyi ise farklı dönemlerde şehri ziyaret etmiş olan iki seyyahtan öğrenmekteyiz. 1660 yılında şehirde bulunan Evliya Çelebi, gölden çıkan balıkların bir hayli semiz ve lezzetli olduğundan bahseder ki Sultan IV. Murad'a dahi bu balıklardan gönderildiğini belirtir. Evliya Çelebi, aynı zamanda şehir halkının hangi zamanlarda ne şekilde avlandıklarına ve balıkların ticaretine dair de önemli bilgiler vermektedir²³⁰. XIX. yüzyılın başlarında bölgeye seyahat etmiş olan bir diğer tanık W. Leake ise, Kesriye gölünden çıkan balıkların 25-30 paraya Livadi²³¹ köyünde alıcı bulduğunu söylemektedir. O, okka başı 45 para olan ve Selanik'ten gelen tuzlu su balıkları yerine daha ucuz olan Kesriye gölünün balıklarının tercih edildiğini belirtmektedir²³².

Şehrin vergi gelirlerindeki önemli bir diğer kalemini ise, pazar resmi oluşturmaktadır. 1530 yılında, pazar vergisi, %24,08 olan oranıyla, dalyan resminden sonra ikinci sırada gelmektedir. Bu dönemde, pazar vergisi, 174.352 akçelik toplam gelirin 42.000 akçelik kısmını oluşturmaktadır. 1570 yılında ise, 204.205 toplam gelirin %16,81'lik oranıyla dalyan ve sıra gelirlerinden sonra üçüncü sırada gelmektedir. 1611 yılında ise, pazar

²²⁹ TT 479, s.11; TT 433, s.469. Kesriye'ye ait aynı kanunname için ayrıca bkz. Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri: Kanuni Sultan Süleyman Devri Kanunnameleri*, 6. kitap/2. kısım, İstanbul 1993, s. 613.

²³⁰ “Kasım günleri olduğunda bütün balık avcılarının her biri bu göle yüzer araba çalıları döküp bellek koyup herkes sahiplenir. Bütün balıklar anılan çalılar içinde mesken edinir. Daha sonra bahar günlerinde pelayeş derler bir gün vardır. Bu gölün emininden tüm balıkçılar izin alıp herkes gemiler ve kayıklar ile göle dökükleri çalılara hisselerine varıp ağlar ile ve çatal mızraklar ile yüz binlerce balıkları avlayıp emine öşrünü verirler. Bütün kafir memleketlerinden bezirganlar o günde hazır bulunup yüz binlerce guruşluk balıklar alıp tuz ile salamura edip vilayet vilayet götürürler ki bu perast gunleri başka bir garip seyirlik gündür”. Evliyâ Çelebi, *Seyahatnâme*, s. 802-803. Evliya Çelebinin göle kurulan yüzer çalılardan kastettiği şey balık dalyanları olmalı. Nitekim bu yolla avlanan çokça balığın öşrünün verildiğinde de bahsetmektedir. Kesriye kanunnâmesinde, göldeki balık dalyanı ağlardan ve gayri ağlardan üçte bir resim alındığı belirtilmektedir. TT 479, s.11.; TT 433, s.469.

²³¹ Yunanistan'da Larissa yakınlarında bir yerleşim birimi.

²³² William Martin Leake, *Travels in Northern Greece.*, Volume 3, s.336.

vergisinde, bir önceki döneme göre fazla bir değişiklik olmamıştır. 34.000 akçelik geliriyle şehirdeki tüm gelirin %16,64'ünü meydana getirmektedir. Pazar gelirleri, bir şehrin kendi art bölgesiyle olan ilişkisini ve bu art bölgeyi oluşturan kırsal alan ile olan hareketliliği ortaya koyması bakımından önemlidir²³³. Kesriye'nin pazar gelirleri, şehrin 1530 yılından 1570 yılına kadar artan nüfusuna ters orantılı bir şekilde düşüş yaşamıştır. 1611 yılında ise bir önceki döneme yani 1570 yılındaki miktara çok yakındır. Bu bir anlamda ticari ilişki içerisinde olduğu bölgede ve kendi pazarında bir istikrarın yaşandığını gösterebilir. Bunun yanında, şehrin göl mahsulleriyle olan yoğun ekonomik faaliyetine rağmen, tarımsal üretim, bağcılık dışında düşük kalmıştır. Buğday, arpa, çavdar gibi hububat ürünlerinden alınan vergi gelirinin çok düşük olduğu gözükmektedir. Bu ürünler, muhtemelen, şehirle bağlantılı yakın köylerden sağlanmaktaydı. Kanunnâmedeki veriler ışığında, şehir pazarına un, buğday, pirinç, kuru yemiş, pamuk, ketan, soğan, sarımsak, kelem, balık, şarap, sirke, büyük ve küçükbaş hayvanlar ile domuz eti ve derisi, kürk, balmumu, süt, zeytin, ipek, halı gibi ürünlerin ticaretinin yapıldığı anlaşılmaktadır²³⁴.

İncelediğimiz dönem içerisinde, şehir halkının bir başka önemli uğraşı ise, bağcılık ve bağcılıktan elde ettikleri ürünlerdir. Bağat(bağlar) öşrü altında şire gelirlerinin, şehrin ekonomisi açısından, önemli bir yekûn tuttuğu görülmektedir. Baktığımız zaman, 1530, 1570 ve 1611 yıllarında şehir halkının bağlardan elde ettiği mahsul karşılığında önemli bir miktar vergi verdiği anlaşılmaktadır. Bağat öşrü, 1530 yılında, 35.022 akçelik miktarıyla, şehrin toplam vergisinin % 20,08'ini oluşturmaktadır. Bu durumda, dalyan resminden sonra ikinci sırada gelmektedir. 1570 yılında ise bağların öşründen alınan miktarda bir değişiklik olmamıştır. Buna rağmen, şehrin toplam geliri, bir önceki döneme nazaran arttığı için, toplam gelirdeki oranı, %17,15'e gerilemiştir. 1611 yılında ise bu gelir kaleminin önceki dönemlerden daha fazla bir gelir sağladığı anlaşılmaktadır. Nitekim 39.000 akçelik vergi miktarı ile toplam gelirin %19,09'unu oluşturmuştur. 1570 ile 1611 yılları arası nüfus yoğunluğunda bir düşüş yaşanmasına rağmen, halkın bağcılığa olan ilgisinde bir düşüş yaşanmamış aksine artmış gözükmektedir.

Şehirdeki Müslüman halkın ise bağcılıkla fazla bir meşguliyet içerisine girmediği, Müslüman kesime ait bağlardan alınan vergi miktarının az olmasına bağlanabilir. Müslüman halk, 1530 yılında 150 akçe, 1570 ve

²³³ Suraiya Faroqhi, *Osmanlı Şehirleri ve Kırsal Hayatı*, çev. Emine Sonnur Özcan, Doğu-Batı, 2. baskı, 2010, s.17-18.

²³⁴ TT 479, s.11. ; TT 433, s.469

1611 yıllarında ise 1000 akçelik vergi vermişlerdir. Müslümanlar, muhtemelen, bağdan elde ettikleri mahsulü, günlük tüketim için ya da pekmez, sirke yapımı için kullanmış olmalılar. Buna karşın, Hıristiyan kesimin bağcılıktan elde edilen ürünü, özellikle, şarap, sirke, şıra²³⁵ üretiminde ve ticaretinde kullandığı görülmektedir. Kesriye kanunnâmesinde, şehirden taşraya hamr (şarap) yüküne bir akçe, sirke yüküne iki akçe resim alındığını görmekteyiz. Bağlardan elde edilen ürünlerden ise, her yüz medrede 27 akçe resim alınmıştır²³⁶.

Yukarıda saydığımız, XVI. yüzyılda, şehre ait önemli vergi kalemlerinden bir diğeri ise, ihtisap vergisidir. Bilindiği üzere ihtisap, şehirdeki esnaf örgütlerini, çarşı ve pazarları denetleyen, bunlar arasında düzeni sağlama ve merkezi otoritenin belirlediği ölçülerde üretim ile ticaret yapılması hususuna dikkat etme işidir. Bu görevleri yerine getirme işi ise, muhtesip denilen görevliye aitti. Muhtesibin bu denetimler karşılığı, esnaf ve zanaatkârlardan, maddi durumları göz önünde bulundurulmak suretiyle aldığı vergiye, ihtisap vergisi denilmekteydi²³⁷. Bu bağlamda, Kesriye şehrinde, ihtisap vergisinden alınan miktarlara baktığımızda, 1530 yılında 12.000, 1570 yılında 26.000 ve 1611 yılında yine 26.000 akçelik bir rakam söz konusudur. Bu durumda, 1530 yılında sonra ihtisap vergisindeki artışın, aynı zamanda, şehrin ticari faaliyetlerindeki artışla paralel olabileceğini söyleyebiliriz. Bunların dışında, bir diğer vergi ise ispençe vergisidir²³⁸. İспенçeden elde edilen gelir 1530 yılında 19181, 1570 yılında 24360 ve 1611 yılında ise 17600 akçe olarak kayıt edilmiştir. Bu vergi, nüfusla alakalı bir vergi olduğu için, nüfusla doğru orantılı olarak eksilip artabilmektedir.

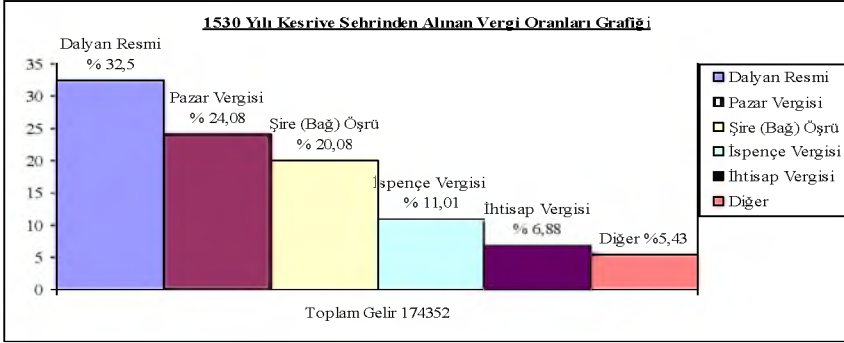
Grafik IV. 1530 Yılı Kesriye Şehri Vergi Oranları

²³⁵ “Bütün dağlarında 3000 adet bağlardır. Şırası ve beyaz Francıla ekmeği meşhurdur”. Evliyâ Çelebi, *Seyahatnâme*, s.802.

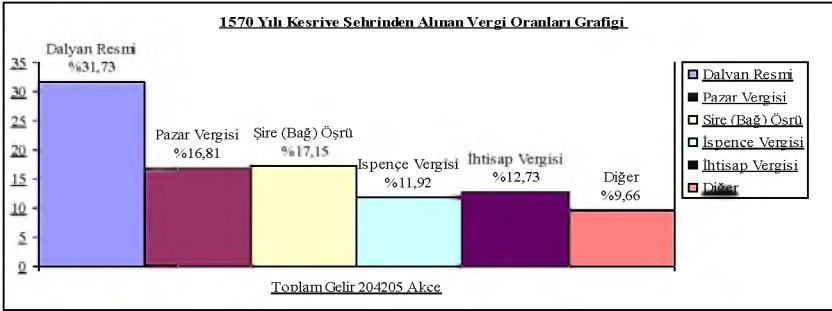
²³⁶ TT 479, s.11. TT 433, s.469

²³⁷ İbrahim Erdoğan, “Osmanlı İktisadî Düzeninde İhtisâb Müessesesi ve Muhtesiplik Üzerine Bir Deneme”, *OTAM*, S. 11, 2001, s.132.

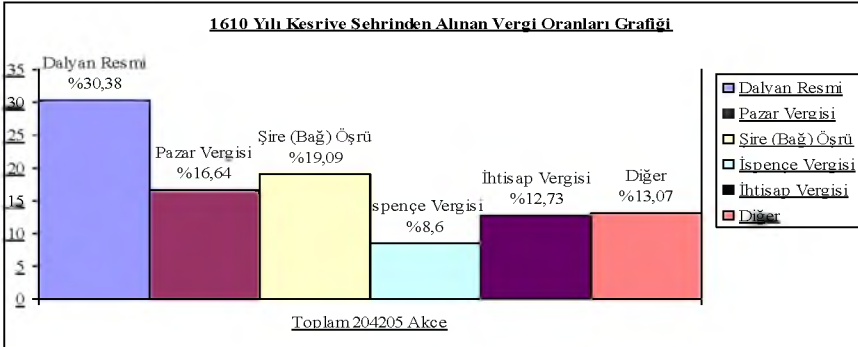
²³⁸ Genel olarak buluş çağına ermiş şehirli, köylü ve göçebe, evli veya bekar, topraklı topraksız her gayri Müslim erkekten alınan örfi baş vergisi. Ünal, *Osmanlı Tarihi Sözlüğü*, s.352-353.

Grafik V. 1570 Yılı Kesriye Şehri Vergi Oranları

Grafik VI. 1611 Yılı Kesriye Şehri Vergi Oranları

Şehirde, yukarıda saydığımız önemli gelirlerin yanında, bazı işletmelerin de var olduğunu ve bunlardan vergi alındığını görmekteyiz. Bu işletmeler, mum ihtiyacının karşılandığı şemhane, kimi zaman meyhanelerle aynı tutulan, bazılarının içinde alkol de bulunan bozanın üretilip içildiği yer olan bozahane ve kesilen hayvanların sakatatlarının satıldığı başhanedir. Bunlardan bozahane ve başhaneye göre şemhanenin daha fazla gelir

getirdiği görülmektedir. Bu mumlar, şehir aydınlatması ve dinî yapıların aydınlatması için kullanılmış olmalıdır.

Bunlara ek olarak, ayrıca, 1570 yılından sonra karşımıza mizan-ı harir adı altında ipekçilikten vergi alındığını görmekteyiz.

Tablo II. Kesriye Şehrine Ait Vergi Gelirleri²³⁹

1530	Gelir	1570	Gelir	1611	Gelir
İспенçe	19181	İспенçe ma' küreci ve celep	24360	İспенçe	17600
Kendüm	440	Çavdar	80	Kendüm	1600
Cev	270	Kendüm	480	Çavdar	1000
Çavdar	112	Cev	200	Şair	1000
Şire	35022	Resm-i dönüm-i müslimanan	1000	Resm-i dönüm-i bağat-ı müslimanan	1000
Öşr-i piyaz...	639	Öşr-i bağat Kesriye ve an hariç der sınır-ı n. Kesriye. Şire	35022	Öşr-i bağat Kesriye ve an hariç der sınır-ı nefsi kesriye. Şire	39000
Öşrü Bostan	295	Resm-i piyaz...	500	Resm-i Hergele	100
Resm-i dönüm-i bağat-ı müslimanan	150	Resm-i bostan	589	Mahsul-i dalyan	62053
Resm-i	40	Asiyab	210	Mahsul-i ihtisab ve ihzar	26000
Asiyab	150	Resm-i duhan	720	Mahsul-i şemhane	4400
Resm-i hergele	220	Resm-i hergele	Mahsul-i başhane ve bozahane	500

²³⁹ TT 433, s.480; TT 479, s.24; TT 720, s.418-419.

Resm-i Duhan	24	Mahsul-i dalyan	64800	Mahsul-i bac-ı bazar ve resm-i keyl	34000
Zemin-i Hasan Çelebi	100	Mahsul-i ihtisab ve ihzar	26000	Resm-i mizan-ı harir	4500
Çayır-ı Hasan Çelebi	10	Mahsul-i şemhane	4333	Resm-i tarlaha-i Hüseyin Çelebi	100
Çiftlik-i Evrenos Hoca	...	Mahsul-i başhane ve bozahane	300	Çayır-ı Hüseyin Çelebi	
Mahsul-i dalyan-ı Kesriye	56666	Mahsul-i bac-ı bazar ve resm-i keyl	34333	Öşr-i piyaz...	1000
Mahsul-i ihtisab ve ihzar-ı nefsi Kesriye	12000	Resm-i mizan-ı harir hariç ez-defter	4333	Resm-i bostan	800
Mahsul-i şemhane	2333	Resm-i tarlaha-i Hüseyin Çelebi	100	Asiyab	210
Niyabet ma'a resm-i arus ve deştbanı ve nefsi kesriye	4000	Çayır-ı Hüseyin Çelebi	...	Resm-i duhan	1000
Mahsul-i başhane ve bozahane	300	Çiftlik-i Evrenos hoca	...	Çiftlik-i Evrenos hoca	
Mahsul-i bac-ı Pazar ve resm-i keyl	42000	Niyabet ve resm-i arus ma'a deştbanı ve tapu-i zemin	6900	Niyabet ve resm-i arus ma'a deştbanı ve tapu-i zemin	9500

3. Kesriye Şehrinde Mesleki Yapı

İncelediğimiz dönem içerisinde, mufassal tahrir defterleri, bir veri daha sağlamaktadır ki, o da, şehirde yaşayan insanların varsa hangi meslekle iştigal olduğudur. Bu meslekler, mufassal tahrir defterlerinde, hane reisinin adının genelde altına bazen de üstüne yazılarak kaydedilirdi. Bu doğrultuda, Kesriye şehrinde de, insanların çeşitli mesleklerle meşgul olduğu anlaşılmaktadır. Şehirde, meslekle uğraşan insanların sayısı veya bu mesleklerin birbirleriyle oranı, şüphesiz, o dönemde şehrin iktisadi vaziyeti hakkında bir fikir sunabilir.

Kesriye'de, 1530 yılında, kayıtlardan çıkarabildiğimiz yaklaşık 30 farklı meslek grubu görülmektedir²⁴⁰. Bu meslekler içerisinde, özellikle, pabuççı ve debbağ mesleklerinin ön planda olduğunu görmekteyiz. Nitekim, bu dönemde şehirde, kayıtlardan anlayabildiğimiz kadarıyla, 92 kişi herhangi bir meslekle uğraşmaktayken, bunun 25'ini pabuççı, 19'unu ise debbağ oluşturmaktaydı. Bu tarihte, şehrin, deri ve deriden ma'mûl ettiği ayakkabıcılık üzerine bir üretim faaliyetine girdiğini görmekteyiz. Bunların dışında, hayyat ve semercilik de meslek olarak ilk iki uğraştan sonra gelmektedir. Diğer meslekleri ifâ edenlerin sayısı, ayakkabı veya deri ile uğraşanlar kadar, fazla değildir. Bunların, genelde, her bir mesleği ifa edenlerin bir veya iki kişiyle sınırlı kaldığını görmekteyiz.

1530 yılında, Müslümanlar, daha çok dinî hizmet, eğitim, sabunculuk ve hamamcılık işleriyle meşgul gözükmektedirler. Bu durumda, şehirde, ez azından bir hamam olduğu ve bu hamam için gerekli sabunların Müslümanlar tarafından sağlandığı anlaşılmaktadır. Evliya Çelebi, XVII. Yüzyılın ortalarında şehirde iki adet hamam olduğundan bahseder²⁴¹. Müslümanların, bu dönemde, önemli bir diğer uğraşı ise terzilik olmuştur. Mahalleler açısından bakacak olursak, en çok meslek sahibi insan, Cami-i Şerif mahallesinde bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle, şehirdeki toplam meslekle uğraşanların %21,7'si, Cami-i Şerif mahallesindedir. Öte yandan, onu, Hıristiyan mahallesi olan Papaya Rovaka takip etmektedir. Önemli

²⁴⁰ Bu meslek grupları arasında hatip, imam, müezzin, müteveli, kayyum, muallim, korucu?, lenger?, sabuncu, halıcı, debbağ, sürücü, hayyat, pabuççı, hamamcı, kasap, başmakçı, mirahor, hallaç, semerci, etmekçi, yağcı, turşucu, yamakçı, kaşıkçı, berber, kazancı bulunmaktadır. Bunun için bkz. TT 433, s.470-480. Meslekler için ayrıca bkz ekler kısmında tablo V. Bu tabloda mesleklerin önemli bir kısmı yazılmış olmakla beraber tabloya sığdıramayan birkaç meslek de bulunmaktadır.

²⁴¹“Bu şehirde iki basık hamamdır. Biri göl kenarında göl suyundandır. Biri kapalıdır, kış günlerinde işler, ancak yaz günlerinde bu şehir içinde göl var iken halkı hamama muhtac değillerdir”. Evliyâ Çelebi, *Seyahatnâme*, s.801.

bir nüfus yoğunluğuna sahip Ayo Nikola Papa Novaka? Mahallesinde ise, sadece, bir kişinin meslekle uğraştığı görülmektedir.

1570 yılına geldiğimizde ise, Kesriye'de, meslekle uğraşan insan sayısında, bir artış olduğunu görmekteyiz. Bir önceki dönemin iki misli, yaklaşık, 150 kişinin meslekle uğraştığı görülmektedir. Toplamda ise 30'a yakın farklı meslek kolu gözükmektedir²⁴². Bu dönemde, bir önceki tahrirle benzer şekilde, pabuççılar ve dericiler önemli bir yekünü oluşturmaktadırlar. Bir önceki dönemde 25 olan pabuççu sayısı, 1570 yılında 45'e çıkarken, 19 olan debbağ sayısı ise 21'e yükselmiştir. Bu meslekleri ise yine hayyatlar takip etmektedir.

Bu tarihte, yeni kurulmuş olan Cami-i Kale mahallesinde, merd-i kale olarak kaydedilmiş askerî vazifeli görevliler bulunmaktadır. Bu mahallede görevli imam, müezzin, muhassıl ve muallimlerin sayısının, şehirdeki diğer Müslüman mahallelerine göre fazla gözükmesi, dinî eğitimin burada verildiğini gösterebilir. Müslüman debbağan mahallesinde, dericilikle uğraşanların sayısı, bir önceki döneme göre daha fazladır. Şehrin Hıristiyan mahallelerinde ise, en fazla meslek yoğunluğunun Megali Kotomi, Ayo Nikola Papa Pazvin/Çor? ve Ayo Nikola Klarino/Vladino'da olduğunu görmekteyiz. Hıristiyan mahalleler içerisinde doğancı, kayacı²⁴³ gibi kayıtlı kişiler ile küreciler²⁴⁴ ise berat sahibi hizmet erleri olarak gözükmektedir.

1611 yılında, şehirde, meslek sahibi kişiler, nüfusla doğru orantılı olarak düşmüştür. Bu dönemde, görebildiğimiz kadar, 132 kişi çeşitli meslekler ifâ etmektedir²⁴⁵. Kesriye'de, bu tarihte, Müslüman nüfusta bir düşüş yaşandığından, meslekle uğraşanların sayısında da bir düşüş yaşanmıştır. Müslüman mahallelerindeki meslek sahipleri ise hatip, imam, müezzin ve muallim gibi dinî hizmet grubundandır. Bunların dışında, yeni bir mahalle olan Mescid-i Evrenos Bey'de, bir sarraç bulunmaktadır. Debbağan

²⁴² 1570 yılında Kesriye şehrine ait meslekler için bkz. Ekler kısmı tablo VI. Bu tabloda mesleklerin önemli bir kısmı yazılmış olmakla beraber tabloya sığdırılmayan birkaç meslek vardır. Bunlar Katip 1, hallac 1, kürkçü 1, sarraç 2, demürçü 2, mutafçı 2, bakırcı 1, çilingir 2, kantarcı 1, kayukçu 1, yakıcı 2, bıçakçı 1, etmekçi 1 kişi şeklindedir. Ayrıca bkz. TT 479, s.12-25.

²⁴³ Devlet için doğan, şahin gibi yırtıcı kuşları avlayanlar.

²⁴⁴ Madenci.

²⁴⁵ 1611 yılında Kesriye şehrine ait meslekler için bkz. Ekler kısmı tablo VII. Bu tabloda mesleklerin önemli bir kısmı yazılmış olmakla beraber tabloya sığdırılmayan birkaç meslek vardır. Bunlar Camcı 1, kelekçi/Külünkçü? 6, abacı 1, defterci 1, torbacı 1, demirci 1, boyacı 1 kişi şeklindedir. Ayrıca bkz. TT 720, s.411-418.

mahallesinde, bir önceki döneme nazaran, hiçbir dericiye rastlanmamaktadır. Şehirdeki Müslümanlar içinde, toplamda ise, 15 kişi meslek erbabı olarak gözükmektedir. Hıristiyan mahalleleri içerisinde ise, Ayo Paraskevi Laro ve Varoş en fazla meslek sahibi kişi barındıran mahallelerdir. Ayrıca, önceki tahrirlerde, herhangi bir meslek sahibine rastlamadığımız Yahudi mahallesinde, 1611 yılı kayıtlarında 1 kişinin kuyumculukla uğraştığını görmekteyiz. Benzer bir şekilde, Ayo Nikola Papa Pazvin/Çun?, Evrina ve Ayo Nikola Marinç gibi Hıristiyan mahallelerinde de, bu dönemde, kuyumculuk işiyle iştigal olan meslek sahipleri karşımıza çıkmaktadır. Kuyumculuk mesleğinin, 1611 yılı kayıtlarında, ortaya çıkması şehirdeki halk kesiminin refah seviyesinin ve alım gücünün artmış olabileceğini akıllara getirmektedir. Nitekim, Evliya Çelebi şehirde İstanbul'daki vezirlere hizmet eden ve gösterişli evlerde oturan zengin Rumlardan bahsetmektedir²⁴⁶.

1611 yılına ait tahrir defterinden elde ettiğimiz bilgiler dâhilinde, şehirde, önceki dönemlerde olduğu gibi pabuççı mesleğiyle uğraşanların diğer meslek sahiplerine oranla daha fazla sayıda olduğunu görmekteyiz. Toplamda 132 kişiden 32'si pabuççuluk işiyle meşgul olmaktadır ki bu %24,2'lik bir orana gelmektedir. Onu %13,6 ile 18 kişinin ifa ettiği hayat mesleği izlemektedir. Bunun yanında 1530 ve 1570 yıllarında yüksek sayıda olan debbağ mesleğiyle uğraşanların 1611 yılında herhangi bir kaydına rastlanmamaktadır.

Tablo III. Kesriye'de Müslüman ve Gayrimüslimlerin Meslek Oranları

	1530	1570	1611
Müslüman	%23,91	%30,66	%11,36
Hıristiyan	%76,08	%69,33	%87,88
Yahudi			%0,75
Toplam (kişi)	92	150	132

Şunu da belirtmek gerekir ki, incelediğimiz dönemler içerisinde, şehirdeki Müslümanlar, daha çok dinî ve askerî vazifelilerdir.

Tablo IV. Kesriye Şehri'nde Meslek Sahiplerinin Şehir Nüfusuna Oranı

	1530	1570	1611
--	------	------	------

²⁴⁶ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, s.801.

Meslek Sahibi	92	150	132
Şehir Nüfusu (hane)	755	788	686
Oran	%12,19	%19,05	%19,24

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere özellikle XVI. yüzyılın son çeyreği ve XVII. yüzyılın başlarında şehir halkının yaklaşık %20'sinin meslek sahibi olduğu anlaşılmaktadır.

SONUÇ

1385 yılında fethedilerek Osmanlı idari yapılanmasına entegre edilen Kesriye'de 1530 ve 1611 yılları arasında nüfusun ağırlıklı olarak Hıristiyanlardan oluştuğu görülmektedir. Her ne kadar şehre Müslüman bir nüfus yerleştirilmiş olmakla birlikte muhtemelen şehrin kolay fethi buraya zorunlu bir iskânı gündeme getirmemiştir. 1530 ve 1611 yılları arasında şehirdeki Müslüman nüfus toplam nüfusun %10,4 (1530), %16,2 (1570) ve %5,6 (1611)'sını teşkil edebilmiştir. Yine bu yıllar içerisinde Müslüman nüfusta bir takım artış ve azalışlar meydana geldiğini söylemek mümkündür. Buna karşılık şehirde Hıristiyan nüfusun daha istikrarlı bir görüntü sergilediğini belirtebiliriz. Şehrin ekonomik anlamda göl mahsullerine dayanan bir yapı kurduğu açıktır. Dalyan vergisi, XVI. yüzyılda, toplam gelirin %30'unun altına düşmemektedir. Bunun yanında, Kesriyede, üzüm bağları ve ondan elde edilen veya işlenen mahsül, ekonomik olarak önemli bir katkı sağlamıştır. Şehrin pazar gelirleri ise, toplam gelirin 1530 yılında %24'ünü, 1570 yılında %26'sını, 1611 yılında ise %16'sını oluşturmaktadır. Şehirdeki meslek kollarına baktığımızda 1530 yılında 90 kişinin yaklaşık 30 farklı meslekle uğraştığı görülmektedir. Meslekle uğraşanları sayısı 1570 yılında 150'ye kadar yükselmiştir. Bu rakam 1611 yılında ise 132'ye inmiştir. Kesriye'de incelenen dönemde en önemli meslek kollarının ise Debbaglık, pabuççuluk ve terziilik olduğunu söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi: MAD 250, TT 433, TT 479, TT 720
- BARKAN, Ö. Lütfi., "Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi",
Türkiyat Mecmuası, C.10 (1953), s.1-26.
- BRAUDEL, Fernand, *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, C.1, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Eren Yay., İstanbul 1989
- DRAKOPOULOU, Eugenia, *İ Poli tis Kastorias Vizantini ke Metavizantini Epohi (12os-16os ai)-İstoria-Tehni-Epigrafes*, Athina 1997.

- ERDOĞDU, İbrahim, “Osmanlı İktisadî Düzeninde İhtisâb Müessesesi ve Muhtesiplik Üzerine Bir Deneme”, *OTAM*, S. 11, 2001, s.123-145.
- EVLİYÂ ÇELEBİ, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, 5. Kitap 2. Cilt, haz. Seyit Ali Kahraman, Yapı-Kredi Yay., İstanbul 2010.
- FAROQHÎ, Suraiya, *Osmanlı Şehirleri ve Kırsal Hayatı*, çev. Emine Sonnur Özcan, Doğu-Batı, 2. baskı, 2010.
- FAROQHÎ, Suraiya, *Osmanlı'da Kent ve Kentliler*, Çev. Neyyir Berktaş, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyib, “Kanunî Sultan Süleyman Devri Başlarında Rumeli Eyaleti, Livaları, Şehir ve Kasabaları, *Belleten*, C.XX/78(1956), s.247-285.
- GÖYÜNÇ, Nejat.,” Hane Deyimi Hakkında”, *İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Tarih Dergisi*, S. 39, s.331-348.
- IREÇEK, Konstantin, *İstoria na Bilgarite*, Sofya 1978.
- KIEL, Machiel, “Kesriye”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 25. s.311-312.
- , *Art and Society of Bulgaria in Turkish Period*, Netherland 1985.
- LEAKE, William Martin, *Travels in Northern Greece*, Volume 3, London 1835.
- LOWRY, Heath W., *Osmanlıların Ayak İzlerinde-Kuzey Yunanistan'da Mukaddes Mekânlar ve Mimarî Eserleri Arayış Yolculukları*, Türkçesi Hakan&Şebnem Girginer, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2011.
- OSRTOGORSKY Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, Türkçeye çev. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2011.
- PROKOPIOS, *Buildings*, eng trs. H. B. Dewing, Vol. VII, Book 4.1.
- SMITH, William LL. D (ed)., *Dictionary Roman and Greek Geography*, Vol.I.
- The Oxford Dictionary of Byzantium*, ed. Alexander P. Kazhdan, vol. I-II-III, 1991.
- ÜNAL, Mehmet Ali, *Osmanlı Tarihi Sözlüğü*, Paradigma, İstanbul 2012.
- TOULOUMIS, Kosmas, Anastasia Hourmouziadi, “*The Man and The Lake: Living in Neolithic Lakeside Settlement of Displio, Kastoria, Greece*”, *Mediterranean Archaeology and Archaeometry*, Vol 3., No.2., s.73-79.
- WHITE Sam, *Osmanlılarda İsyân İklimi-Erken Modern Dönemde Celali İsyanları*, Çev. Nurettin El Hüseyini, Alfa Yay, İstanbul 2013.

EKLER

Resim: Kesriye Kurşunlu Camii

Kaynak:<http://www.lozanmubadilleri.org.tr/mubadelebolgeleri/kesriye>
Kesriye Kanunnamesi

gelse, yükünden birer sorti alınır. Ve araba ile soğan gelse bir arabaya bir akçe alınır. Ve kepenek ve kaliçe gelse ve bunların emsali gelse elde satılsa her birinden birer akçe alınır. Şaçaklu kepe dahi anların gibidir. Ve soğan ve sarımsak yükünden dahi birer akçe alınır. Ver yerlü kasap koyun boğazlasa üç koyuna birer akçe alınır. Ve hınzır satılsa her birine birer akçe alınır. Sığır boğazlasa dahi birer akçe alınır. Ve deriyle sığır satılsa bir akçe alandan ve iki akçe satandan alınır. Esir ve at satılsa satanadn iki akçe ve alandan bir akçe alınır. Taşradan koyun gelüb satılsa iki koyuna bir akçe ve kuzu satılsa bir kuzuya bir sorti alınır. Ve sirke yüküne iki akçe alınır. Ve hamr yüküne bir akçe alınır. Ve şehirden taşraya balık yükü gitse çıkar bacı sazan yükünden iki akçe alınır. Hurda balık yükünden bir akçe alınır. Ve kürk ve kalkan ve sarac altı gitse yükünden ikişer akçe alınır. Ve harac gûzar olmayub kafirler Frengistandan çuka ve kumaş ve çelik ve kalay ve bunların emsali her ne ki getürseler her yüz akçede dörder akçe gümrük alınır. Ve sağıcı süd getirüb satsa haftada bir akçe alınır.

Kanun-ı Ta'sir ve bağat ve gallas ve resm-i mahi ve tütünlük-i nefsi Kesriye

Bağlardan her yüz metrede yirmi yedi akçe alınır. Nahiyesinde olan kura bağlarından yüz metrede on metre öşür ve üç metrede salariye alınır. Ve öşür alınan yerlerde yılda iki ay monopolye dudulub narh-ı ruziden her metre iki akçe ziyade satılır ki bir metre iki merdedir. Ve buğdaydan ve arpadan ve çavdardan ve darudan filcümle orağ ile biçilüb hasil olan hububatdan öşür ve salariye alınır. Amma burcaktan ve mercimekten ve bunların emsalinden ki el ile yolunur öşür alınır salariye alınmaz. Ve sair yemiş ve soğan ve sarımsak ve bostan ve bunların emsalinden öşür alınır salariye alınmaz. Ve gölden olan balık dalyanından ağlardan olsun ve gayri ağlardan olsun her ne kadar balık avlanursa üçde biri resm alınır. Ve nefsi Kesriyeye haricden gelen müzevvec kafirlerden tütünlük her haneden haneye on ikişer akçe alınır. Devlet eşiğine tazallum edüb şikayet eylediler. Sair yerlü adeti üzere haneden haneye altışar akçe emr olundu. Bağlarından öşür alınan yerlerde yılda iki ay monopolye alınır.

Kanunnâme-i rusüm-i bab-ı kal'a-i Kesriye

Her yükden bac ikişer veya birer akçe alınır kapuda birer sorti alınır. Ve satılan hınzırdan birer sorti alınır. Ve odun yükünden iki aĝaç odun alınır. Ve çıra yükünden birer pare çıra alınır. Ve yükle tahta gelse bir yükünden bir sortilik tahta alınır. Ve kavun ve karbuз yükünden birer kelek alınır ve hıyar yükünden üçer akçe hıyar alınır. Ve sağıcı süd getürüb sattuğı eyyamda her hafta bir sorti alınır. **Tablo V. 1530 Yılında Kesriye Şehrinde Meslek Dağılımı**

**Kabak, O. (2018).1530-1611 Yılları Arası Kesriye Şehri'nde Nüfus ve Ekonomi.
ABAD, 1(1), 89-119.**

Meslekler	Hatip	İmam	Müezzin	Mütevelli	Kayyum	Mualim	Sabuncu	Hamamcı	Debbağ	Semerci	Hayat	Kassab	Kazançı	Berber	Pabuçcu Basmakçı	Toplam
Mahalleler																
Cami-i Şerif	1	2	2	2	1	1	1	1	1		4	1			2	20
Debbağan									1			1				2
Ayo Nikola Papa Novaka?															1	1
Megali Kotomi										3	1				1	5
Radovişte/ Rokosta																
Ayo Nikola Varlami																
Ayo Dimitri															2	2
Papaya Rovaka									7						3	10
Panaya Papa Kosta											1					1
Ayo Nikola Papa Nikefor																
Alagoş																
Bogomil										2					1	3
Ayo Nikola Papa Pazvin?											3				1	4
Ayo Nargin Kalarino																
Kilisar																
Ayo Nargin Andon/An drev															1	1
Ayo Kostadin															2	2
Prodroma Muzaki?									4						2	6
Aya Paraskevi							1									1
Ayo Nikola Dragona																
Ayo Nikola Ostrino									1				2	1	4	8
Ayo Luka																
Evrina																
Ayo Nikola Marinç															1	1

**Kabak, O. (2018).1530-1611 Yılları Arası Kesriye Şehri'nde Nüfus ve Ekonomi.
ABAD, 1(1), 89-119.**

Cami-i Kale	1	1	2			1													5
Mescid-i Evrenos Bey		1		1		1													3
Debbağ an		1	1																2
Ayo Nikola Papa Novaka ?					2				2		3					1		2	11
Radovişte/Rokosta																			
Ayo Nikola Varlami																			
Papaya Rovaka									1									4	5
Panaya Papa Kosta																			
Ayo Nikola Papa Nikefor																			
Alagoş																1			1
Bogomil																			
Ayo Nikola Papa Pazvin?										1		1						2	4
Ayo Nargin Kalarino						1					1								2
Kilisar									5		1							1	7
Ayo Nargir Andon/Andrev									1									2	3
Ayo Kostadin																		2	2
Prodroma Muzaki ?						1					1	1						4	7

**Kabak, O. (2018).1530-1611 Yılları Arası Kesriye Şehri'nde Nüfus ve Ekonomi.
ABAD, 1(1), 89-119.**

Ayo Paraskevi Laro				2					1	2		1		2			5	13
Ayo Nikola Ostrino								2	1	1							4	4
Ayo Luka				2								1						3
Evrina								1	1				1				2	5
Ayo Nikola Marinç										4			1				1	6
Ayo Nikola Marinç Papa Karindir ?				2					1	1								4
Ayo Apostol Serito/Serbio								1							1		1	3
Panaya Moravik								1			1							2
Ayo Yorgi İgnadilo								1			1		1				2	5
Ayo Andrev Dmastiko															5			5
Varoş											1						9	10
Yahudiy an													1					1
Toplam	2	4	5	3	6	3	5	3	6	18	5	6	4	2	8	9	32	118